

NAGY IGNÁCZ.

— Második közlemény. —

Lássunk először mutatványul egy ilyen tudósítást a maga egészében :

»**Budapesti Hírharang.** Mult kedden Budán a cselédi hűség ritka tévedést okozott. A várban egy igen tekintélyes bécsi úr egy budai magas ismerősét meglátogatni akarván, egymásután két ajtót kísért meg, de egyikken sem juthatott be, barátja távolléte miatt, s végre a konyhaajtón távozni akart, és csakugyan el is ment, miután magát a konyhában is körülnézte. Az ajtók próbálgatása azonban gyanussá tévé őt a gazdasszony előtt, ki azonnal ügyesen utána sompolygott, nyomdokit az utcán követte s a legközelebbi őrtanya előtt kiáltani kezdte: »Tolvaj, fogjátok meg!« Az őrök rögtön elfogák a bécsi urat, s minden szabadkozása daczára barátja szállására hurczolák, hol a hazaérkezett komornok azonnal ráismert, mire természetesen tüstint szabadon bocsátották, s ő nem csak nem neheztelt, hanem a pontos és hű házgondviselőné az örökkel együtt még meg is ajándékozta. — Másnap a vizivárosi János-utczában egy részeges fuvaros egy három éves gyermeket gázolt el, s karját és fejét annyira összezúzta, hogy lelkit tüstint kiadta a szerencsétlen gyermek, a kocsis pedig szokás szerint elvágtatott, azon kiáltással, hogy elég haszontalan poronty van a világon! Pesten is több elgázolás történt a mult héten, s a járdákon is alig van már bátorságban az emberélet, ámbár a hatóság részéről majd minden héten megújítatik az illető tilalom; de hiába. — A nemzeti színpadon Szatmáryné javára mult szombaton »Inés« című fordított dráma fordult meg, de belőle igen csekély jövedelem fordult, s mi ezuttal a különben igen jeles és példás szorgalmu Szatmáryné még csak nem is sajnálhatjuk, ámbár valóban jobb jutalmat érdemlett, mert eredeti

drámák közt is válogathatott volna, s jól tudható, hogy közönségünk jobbra fordult ízlése most már csak eredeti színműveket pártol, a mint illik.¹ — Felsőbb helyről ismét megtiltatott az apró gyermekeknek színpadi tánczra alkalmaztatása, és igen helyesen, mert erkölcsromlásra különben is elég alkalom kínálkozik minden oldalról, s így legalább nyilvánosan nem kell azt előmozdítani. — Pest város eddigi katonai parancsnoka e hó végével Graetzbe költözendik, s távozását polgárok és katonák egyenlően sajnálják. Utódja e hó utolsó napjaiban váratik. — A tűzfa annyira kevesbült Budapesten, hogy a városi hatóság szükségesnek látta a közel megyéket körlevelek által fölszólítani, hogy a keblökbeli földesuraságokat faszállításra buzdítsák. Megfagyni azonban talán még sem fogunk, mert a szalmatűz legalább soha nem fog nálunk kifogni. — Az új épületi tér már átengedették sétányul, s erősen dolgoznak is rajta. Fővárosinkban annyi már a sok mindenféle ülés, hogy a sétány elkészülése igen kívánatos, mellyen ismét kissé mozgásba jöhessünk. — Egy pesti könyvárus minduntalan leszállított áron hirdet könyveket, vélvén, hogy ez által nagyobb kelendőségre fognak kapni. Lejars lovagművész ellenben mult szerdán, miután néhányszor már üreske volt lovagköre, fölemelte a beléptidíjt, s az emberek — szinte verekedtek a jegyekért, s azon egy este közel nyolczezer váltó forintot áldoztak a négy lábú művészet oltárára.² Talán a nem kelő könyvek árát is magosbra kellene tehát emelni? Egyébiránt meg kell vallani, hogy e lovagművészek kitűnő jelességűek. — A városligeti út ezentúl öntöztetni fog, hogy a mulatozók ne belül, hanem kívül is elázhassanak. — A német színház jövő téltre csakugyan fűttetni fog, ámbár a nemzeti színház már úgyis eléggé befűtött neki. — Már említők, hogy a nemzeti színházban, a casino-páholy alatt, a zártszékeket néhány páholylyá változtatják; most látjuk, hogy ezeknek kiálló födele lesz, s ez igen érdekes vitázatra szolgáltatott alkalmat. Némellyek azt hitték ugyanis, hogy ezen tető alkalmasint pököláda gyanánt fog szolgálni a felső sorokban ülők számára; de mások ezt nem hihették, s inkább azt állíták, hogy azon födélzetten is emberek ülendnek, azaz nézők, és a párkányról lábaikat fogják lógázni. Mi ellenben ezt sem hihetjük, mert az egész színház is kicsiny lenne azok számára, kik nálunk csak lábaikat szeretik lógázni. — ⊙ « (A Budapesti Híradó 1845 jun. 29-iki számából).

¹ Ezt szabadjon kétségbe vonni. Hányszor adatott már Don Caesar de Bazan, például? — Szerk.

² És aztán »nincs pénz! s az elszegényedés örvényébe ellenállhatatlanul sodortatunk!« — Szerk.

Nagy Ignác újdoncsági rovatában igen sokat foglalkozik a *nemzeti színházzal*. Mint színdarabíró és fordító s a drámaíró választmány tagja a színház belső ügyeit is jól ismeri, az előadásban pedig majdnem minden este jelen van s élénk figyelemmel kíséri a színre kerülő darabokat s a művészek játékát. — Hosszabb, érdemleges bírálatot a színdarabokról aránylag keveset ír, a mit a rovat kis terjedelme eléggé megmagyaráz, de azért akad ilyen is. Hosszabban emlékezik meg pl. Balogh Istvánnak »Egy fazekasnak pokolba vándorlása« cz. 3 felvonásos bohózatáról. Trágár, izetlen, ostoba dolognak tartja, mely csak az eredeti darabok hitelét rongja a közönség előtt, azután ezt mondja: »Legyen a bohózat olyan, mint a mennydörgés, tisztítsa a levegőt, de egyszersmind áldástenyésztő cseppeket is hullasson a földre, azaz vidítson föl, nevetessen bennünket a bohózat, feledtesse velünk a nap terheit s gondjait, de egyszersmind *tanulságot* is hagyjon hátra maga után, szóval: *mulattasson s tanítson*; úgy de korcsmai dombérozással, aljas, csárdás modorban eszközölhetni-e ezt? Ki tollat fog kezibe és vígjátékot vagy bohózatot ír, tudnia kell, hogy a népszerű és póri, enyelgő s röhögő, dévajkodó és trágár, comicum és scurrile közt igen igen nagy a különbség. Kit istenei szeretnek, kit írni belőstön, nem hírhedési viszketeg s mellékes tekintet kész, az fogja ismerni a választó vonalt. Sorainkat a halhatatlan Kazinczy intésével rekesztjük be: »*Jót s jól!*«, ebben áll a nagy titok; ezt ha nem érted, szántás és vess s hagyjad másnak az áldozatot.« (1840 jul. 4.) Ebből egyrészt azt láthatjuk, hogy mi a felfogása írónknak a bohózatról, másrészt azt is, hogy kritikáiban ugyan csak erősen megnyomja a tollat, ha szükségesnek látja. — Érdekes Erkel Hunyadi Lászlójáról írt bírálat is (1844. febr. 4.), melyből az tűnik ki, hogy, noha nagy zenekedvelő volt (maga mondja, hogy minden operai előadásban jelen van), a zenekritikához édeskeveset értett.

Mondom, hosszabb bírálatok helyett inkább kisebb megjegyzéseket tesz a darabra vagy előadásra, pl. ilyenformán: »e darab (A növendék Vj.) nem bír ugyan kitűnő színi hatást eszközölni, de az e napihoz hasonló jeles előadás mellett mindig élvezést nyújtand a kisebb közönségnek«, (1839 jul. 15.) A színészek játékára is nem egy figyelemreméltó észrevételt tesz s érdemök szerint méltatja őket. Megyeri búcsúfölléptéről írva (1840 máj. 2.) dicséri sokoldalú művészetét s távozását nagy veszteségnek tartja, épen úgy mint Egressyét, kinek nagy érdeme, hogy Shakespearet meg akarta honosítani a magyar színpadon. Néha egészen humoros tudósításokat ír, máskor általánosságban beszél s inkább csak tanulságokat von le az előadásból, pl. Czakó Leonájának előadása után azt mondja, hogy ha többi darabjai is ilyenek lesznek, nem fog *közönséget szerezni a színháznak*, már pedig ez a legfontosabb, mert *nyelvünknek terjedésre van szüksége*. (1846 szept. 22.) Ez a gyakorlati szempont lépten-nyomon felbukkan N. I. bírála-

taiban, melyek néha csak aprólékos külsőségek megrovására szorítóknak, pl. hogy egy színész háromféle szerepet ugyanegy »istibli«-ben játszott. Nem kevésbé mulatságosak a komikus színpadi esetek följegyzései. »A budai nyári színházban — írja 1846 máj. 14-én — P. színész a második felvonás végén meghalt s a harmadik fölvonásban ismét föllépett és saját halála fölött kesergett, mivel egy rögtön megbetegedett színész helyett játszania kellett. A közönség igen mulatságosnak találta ezt a szomorújátszót.« »Nevezetességül megemlíthetjük, hogy Hamlet adatásakor a föld nem akará a lelket elnyelni, s így a saját lábain kénytelen volt a színpad mögé ballagni.« (1847 jan. 5.) Igen jellemző és mulatságos a következő észrevétele is: »Többször tapasztaltuk már, hogy a nemzeti színház közönsége a legszomorúbb jelenetekben is hangos kaczajra fakad, ha történetesen macska sétál keresztül a színpadon (!); ezt barátságos intésül jegyezzük föl azon vígjátékírók számára, kiknek műveiben a közönség nem akar kaczagni; ezek ugyanis jól teendik, ha ezentúl egypár macskát fognak zsákban készen tartani a színpad mögött, miket aztán azon jelenetekben ki lehet majd eregetni, melyek által a szerző a közönséget kaczajra akarja birni és meglesz a siker. Mert ugyan miért ne tenné meg az író ezt, ha a közönség az ilyesek látásában annyira gyönyörködik.« (1846 decz. 22.) Öt nappal később jelenti, hogy a színháztól kapott felvilágosítás szerint ezek rendes macskák, melyeket az egerek ellen tartanak. Reméli, hogy ezt a nagyközönség is tudomásul veszi s »nem nevetend többé ezen rendes macskák fölléptekor komoly jelenetekben«, különben jó volna valami egyenruhát adni rájuk, hogy még jobban respektálja őket a közönség.

A *színház belső ügyeivel* még többet foglalkozik s nagy jártasságot tanusít mindenféle színészetre vonatkozó kérdésben. Majd minden évben hosszabb cikket szentel a színháznak s ezekben rámutat az igazgatás hibáira, a játékrendnek s a színészek játékának hiányaira vagy jó tulajdonságaira. Az 1847 aug. 26-iki számban a színház megnyitásának tizedik évfordulója alkalmával pedig rövid kritikai áttekintését adja az intézet tíz évi működésének. Hosszabb cikkei mellett apróbb jelentései, megjegyzései, tanácsai egymást érik. 1841-ben az igazgatóválság idejében a következőket követeli a leendő igazgatótól: állandó színházlátogató legyen, ismerje a színészeket s a közönség ízlését, legyenek elméleti ismeretei a színészet körül, ismerje a hazai és külföldi színirodalmat, a mit tetteleg is bebizonyított, végül neve és ítélete nyomatékos legyen. — Világos, hogy itt pro domo beszél, mert ezeknek a követeléseknek jóformán csak ő felelt meg abban az időben (1845-ben már határozottan emlegetik is az igazgatójelöltek között). Azt hiszem, ha igazgató lesz, jól megfelel hivatalának, vágya azonban nem teljesült. Mindenesetre ez is az oka, hogy kissé sokat kritizál, de elfogultságot vagy igazságtalanságot nem vethetünk a szemére. — A szerzőket rendszeresen védelmébe veszi

az igazgatósággal szemben. Petőfi visszavette a Tigris és hiénáját, — írja 1846 apr. 5-én — mert csak bérfolyamban akarták adni. Minden idegen zongoratanító és hegedűkoptató bérszűnetet kap, »a hazai író ellenben az ajtó mögött is meghúzhatja magát«. Ugyanabban az évben a túlságosan pompás öltözetek miatt kel ki, a miért aztán az írók perczentjeiből levonogatnak. Egy jó darab után legjobb esetben sem várhat szerinte 200 frtnál többet a szerző. Jobb játékrendet kíván, továbbá szorgalmasabb előadást. Azért ha üres a ház, a közönséget is megrója részvétlenségéért, s ha más lapok igazságtalanul támadják a színészeket vagy az igazgatót, ő mindig védelmükre kel. — Tanácsaival sem fukarkodik, így pl. már 1841-ben fölveti a jelmezes főpróba eszméjét, idegen színházak példájára. 1847-ben pedig tréfásan azt javasolja, hogy a drámaíró választmányoknak fizessen minden titkos drámaíró 6 frtot, mert ha jó a darab, megtérül a pénz, ha rossz, »ám bűnhődjék akkor hat forintig a vétkes drámaíró, ki nem iszonyodott három órán keresztül iszonyúan kínozni három embert, kik őt sohasem bántották«. Tanácsai természetesen legnagyobb részben komolyak s figyelemreméltók is.

Egyéb *művészeti eseményekről* is találunk elvéte tudósításokat. Igen érdekesek pl. a Liszt Ferencznek 1840 január havában s 1846 május havában Pesten rendezett hangversenyeiről s ünnepléséről szólók, továbbá azok a hangversenybírálatok, melyekben a programzene túlságait figurázza ki pompás humorral (1845 decz. 4. — 1847 szept. 16.).

Az *irodalmi viszonyokra* vonatkozólag is sok érdekes apróságot találunk ujdonságai között. A megjelenendő, vagy megjelent irodalmi ujdonságokra mindig figyelmezteti az olvasókat, nem feledkezvén meg a saját munkáiról sem. Bírálatot könyvekről ritkán mond, legfeljebb általános megjegyzéseket tesz rájuk. Széchenyi Kelet népével mégis hosszabban foglalkozok 1841-ben s magasztalja Széchenyit. Ez a magasztalás nem a Jelenkor munkatársának kötelező tömjénezése, hanem N. I. politikai meggyőződéséből fakad. Széchenyi iránt érzett tisztelete később is mindig kitűnik nyilatkozataiból s politikájának helyeslése is. Kossuthnak politikájával szemben mindvégig ellenzéki álláspontot foglal el s a Pesti Hírlap elveit nem vallja magáéinak. Kossuth *Feleletét* (1841) bírálva sok figyelemreméltót mond (szept. 11.) s arra az eredményre jut, hogy »nem lehet az jó ügy, melyet ily elme csak így bír védelmezni«.

A bennünket érdeklő külföldi, vagy idegen nyelvű cikkeket és könyveket is gyakran ismerteti. 1840 márcz. 27-én pl. rámutat az Augsburger 'Allg. Zeitung egy Magyarországról és Budapestről írt közleményének tévedéseire. Megvetéssel szól egy Lipszéban 1841-ben megjelent »Bendeguz Gyula Kolompos und Pista Kurtaforint« cz. pánszláv gúnykölteményről s észreveszi azt is (1847 decz. 30.), hogy egy tót poéta a »Tátrai Sas«-ban egy magyar költő versét közli szóról-szóra, csak a »magyar« szó helyébe tesz

»tót« és »szláv« szót. N. I. előre látja, hogy nemsokára efféléket olvashat az említett tót folyóiratban: »Hazádnak rendületlenül légy híve ó szláv«, vagy »Fölfelé megy hegyre a tót, jól teszi!«

1847 máj. 27-én indítványozza, hogy *Vajda Péter* munkáit ki kellene adni. Bocsássanak ki aláírási íveket. A begyűlt pénzből nyomassák ki a munkát. Az eladott példányok árából az aláírók visszakapják pénzüket. A mi marad, legyen az özvegyé. Az életrevaló indítványnak, fájdalom, nem lett foganatja s Vajda munkái máig várják a kiadatást.

Hogy irodalmunk milyen erős lendületet nyert abban az időben, érdekesen bizonyítja N. I.-nak az a jelentése 1845-ben, hogy a fővárosi összes nyomdák annyira el vannak halmozva munkával, hogy sok dolgot Bécsben kell nyomtatni, így a Kisfaludy-Társaság Külföldi Regénytárának újabb köteteit is. A kiadók különben keveset fizetnek a szerzőknek s munkáikat németre fordíttatván, nagy jövedelmet húznak belőlük a szerzők rovására, mindazáltal *nem ismer egy tehetséges magyar író sem, a ki inséggel küzdene.* Ezt 1846-ban mondja. — Még egy inkább csak bibliographice érdekes följegyzését említek itt meg, t. i. azt, hogy Erdélyi János Népdalgyűjteményét (sic) ismeretlen emberek utánnyomatták és árulják. (1847 decz. 9.) Ez csak az 1. vagy esetleg a 2. kötetre vonatkozhatik.

Hogy a magyar irodalomnak még akkor is milyen erős harcztot kellett vívnia a némettel, mutatja az a jellemző körülmény, hogy noha Eötvös Falu jegyzőjének ára 8 ezüst frt, Palzowné egy német regényének ára pedig 10 frt 45 kr, mégis minden 100 eladott Eötvösre 1000 (!) Palzowné regény esik. A német könyvek — írja 1845-ben N. I. — évről-évre terjednek, a külföldről járó lapok száma maghaladja az összes magyar lapok budapesti előfizetőinek számát. A budapesti három német folyóiratnak 3000 előfizetője van, a magyar divatlapoké összesen alig 2000, ámbar magyar mulattató folyóirat nincs több az országban, német ellenben még négy van a budapestieken kívül. Pesten két német *napilap* van, a magyar lapok pedig nem tudnak naponként megjeleníteni. A Honderűnek német kiadása is megjelenik 1848-ban »most már tehát Magyarországon a *Hajnal* is német, de ezt nem kell csodálni, miután a *Magyar* is német, sőt a *Tükör* is csupán németet mutat« (Morgenröthe, Ungar, Spiegel). — Még néhány érdekes apróságot: »Egy valaki igen különösnek találta, hogy jelenleg minden magyar ujság mellett egy mágnás és minden német ujság mellett egy zsidó működik.« (1844.) Tényleg úgy volt. — Az Életképek 1. számából 1300, a 2-ből 1400 példányt nyomtak 1846-ban. Magyar divatlap eddig ilyen nagy példányszámot nem ért el. — A »tizek társaságának« fogadására 1846-ban a következő megjegyzést teszi: »Mondják, hogy a divatlapszerkesztők csendes kétségbeeséssel küzdenek és sorsukban megnyugosznak.« — 1847 végén 62 ifjú párbajjal fenyegeti a Honderű szerkesztőjét,

ha ezentúl is merészel Petőfi ellen iratni. — Több fiatal író magyar *Charivari* kiadását tervezi. »*Magunknak is volt egykor hasonló szándékunk*, de ügyes és egyszersmind olcsó rajzoló hiánya miatt nem mertünk belefogni« (1846 szept. 17.) *Lauka* Charivari-Dongója 1848-ban tényleg megjelent, de nem élt sokáig.

Végül *Balogh Pálnak*, a hírneves homoeopatha orvosnak, érdekes kezdeményezését említem meg, melyről N. I. tudósításain kívül másutt semmit sem olvastam, t. i., hogy 1846 elején *Magyar Athenaeum* nevű tudós társaságot alapít, mely a Nemzeti casino kis termében tartott is néhány felolvasó gyűlést, de tagsági díjat kellvén fizetni, a társaság megbukott. Április 3-án már azt írja N. I., hogy a gyűlés elmaradt, mert a résztvevők nem jelentek meg.

Az irodalmi és művészeti hírek nagy számuk ellenére aránylag kisebb részét teszik az ujdonságok tarka tömegének, melyet most akarok bemutatni.

N. I. rendkívül ügyes riporter. Mindent meglát és meghall, minden érdekl, a hús ára épen úgy, mint egy művészeti vagy politikai esemény. Gyors esze mindenhez megjegyzést, kritikát, sőt következtetést fűz, s ha kell, concret indítványt is. S ezt hol komolyan, néha bosszúsán, hol humorosan, hol gúnyos csipkedéssel teszi. Pest-Budának, hol majdnem egész életét töltötte, ismeri minden zege-zugát, ismeri házait, ismeri lakosságát, ismeri minden hibáját. És szereti is a fővárost. Míg hibáit szóvá teszi, azalatt fejlődését szerető figyelemmel kíséri. Tudósításait olvasva szinte látjuk az elegáns, mindig komoly urat, a mint nyugodt, éles tekintetével szemléli a járó-keelőket, a boltokat, házakat, látjuk, a mint megáll, hogy egy komikus vagy botrányos utczai jelenetet végignézzen. Most a hajóhídon áll s nézi, hogy mikép rakják meg a goromba vámszedők a fizetni nem akaró szegény embert, tovább sétálva egy vágató bérkocsit lát, a mint elgázol egy embert; körülnéz és rendőrt sehol sem lát. Bosszankodik a rosszul takarított utczák, a rosszul égő olajlámpák és sok más egyéb miatt. Ha benézünk a színházba, ott látjuk a drámbírálok páholyában bosszankodva, hogy a színészek nem tudják szerepeiket s a földszinten álldogáló ifjúság illetlenül viselkedik. Vége az előadásnak, kilép a színházból. Zuhog a zápor, a Nemzeti környéke sártenger, melyen csak kocsin tanácsos áthatolni. Hosszú harcz után kerít magának bérkocsit, de a gaz kocsis öt forintot követel tőle Budáig. Hát télen? A hajóhíd eltűnik, s csónakon kell átvergődni a Dunán s hozzá még a csónakosok gorombaságait zsebre rakni s szemtelen követeléseiteket kielégíteni Ti régi jó idők! Hadd beszéljen rólatok maga a derék krónikás még néhány apróságot, összevissza, a hogy szokta, hadd képzeljük, hogy a Jelenkort vagy Budapesti Híradót olvassuk ötvenöt-hatvan évvel ezelőtt a régi Pest valamelyik kávéházában.

A »Könyök-utczában« éjjelenként 50—60 főnyi csapatokban

összebújnak a csavargók »s már majdnem Hugó Viktor rémes koldústanyájára kezdenek emlékeztetni«. A koldúsok is nagyon elszaporodtak (1840). Nehány uracs Pestről Budára úszik, úszónadrágban reggelizik egy kávéházban, tekézik s megint visszaúszik Pestre. (1841). Sok a lopás, rablás, a bűnbarlangokban született gyerekek szüleihez lesznek hasonlók. Ha egy csomó csavargót kitolonczolnak a hatvani kapun 10 órakor, 11-kor már visszajönnek a Soroksári-utczán (1841). A pálinkaivás roppantul terjed. A budai erdők lelkismeretlenül írtják (1841). A zsidó házalók és házalónők orgazdák és kerítők (1841). »A farsang igen élénk s a tánczvigalmak egymást érik, a pénz szűkét fővárosainkban távolról sem vehetni észre, mert a legszegényebb ember is talál egypár fillért mulatságra s a zálogházi tiszték alig győzik a sok munkát« (1843). A Váczi-utczán több ökrös szekér vonult végig s a béreseket durrogattak hosszú ostoraikkal. Ez rendes szokás és nem egy sétáló kapott már egy pár ostorcsapást (1843). Az ujdonságírók nagy zavarban vannak, mert a hatóságok annyira buzgólkodnak, hogy nincs semmi kifogásolni való. Ha a bérkocsisokat s hídvámszedőket is meg tudják szelidíteni s a tolvajokat jó útra téríteni, semmi írivalójuk sem akad (1844). »A Szép-utca már csakugyan ki van kövezve s most még csak egy lámpa kifüggesztése kívánatos, hogy szépségét legalább éjjel is láthassuk« (1844). Reguly gyámolítására a zsidók is adakoztak, »a mi igen szép nagylelkűség tőlük, mert ezzel régi hazánkat segítik kerestetni, hogy legyen legalább hová mennünk, ha a növekedő uzsora miatt mindnyájan tönkre megyünk« (1844). Budán akasztás volt majdnem húszezer főnyi tömeg jelenlétében. Sokan estig tivornyáztak aztán a bitők körül rögtönzött csapszékekben (1844). »Az újévi köszöntgetések a szemtelenség főfokát kezdik fővárosunkban megközelíteni« (1844). »Néhány hét óta egyetlen hangverseny sem volt Budapesten; a lakosság közt az egészségi állapot szemlátomást javul« (1845). »A krisztinavárosi búcsú alkalmával annyi bor fogyott el, hogy Dunánk számlátomást apad, s a budai zárgátban akadály nélkül dolgoznak« (a Lánchíd építésénél) (1845). »A mult vásár alkalmával tanúi valánk, mily erkölcsjavító hatása van a verésnek. A Király-utczában ugyanis egy 16—18 éves suhancz órát lopván, tetten kapattott; a rendőr nem volt épen közel s vásár alatt senki sem szereti idejét vesztegetni, a tolvajt tehát nem vitték börtönbe a kereskedők, hanem oly iszonyúan elverték mindenféle eszközzel, hogy már életét féltették. Ekkor az elfáradt verők megszűntek s a suhancz tova vánszorgott, a Laudon-utczába tért, onnan az országutra s ott egy nagy lakatot lopott. Bámulva követték őt végig az országúton. Kevés pillanat mulva már ugyanott egy réz gyertyatartót csúsztatott zsebébe s egyszersmind egy öreg úr zsebéből a pipát kihúzta, de tetten kapatván, ismét keményen verték. Innen a vásártérre ment s ott mindjárt egy csomó sűrű fésűt lopott; most azonban rendőr csipte őt meg intésünkre s börtönbe vezette« (1845).

— NB. N. I. tudósításaiban bűntények s más események említésénél *neveket sohasem ír ki*. — »Igen sajnáljuk, hogy névtitkunkat nem bírtuk eléggé jól megőrizni, mert ennek következtében, néhányszori felszólalásunk óta oly jó és teljes mértékű húst kapunk, hogy teljességgel nem lehet többé e tekintetben gáncsolólag felszólalnunk« (1845). A Zugligetben néhány uracsot hall idegen nyelven tervezgetni, hogy miképen lehetne 10—20 ezer forinthez jutniok ügyes csalással. Egész tervüket közli (1845). A két *Kör* (Pesti Kör és Nemzeti Kör) barátilag egyesülve fényes lakomát rendezett Deák Ferencz tiszteletére febr. 12-én. Egy teríték 3 ezüst forint volt (1846). P. Horváth Lázár reggélyei igen látogatottak s mint mondják, a legkiválóbb celebritások találkoznak nála (1846). Ferenczy szobrász mellőzéséről és rönkrejutásáról keserű hangon beszél s vádolja a magyar közömbösséget (1846). »Budán a gyorszekér egy urat elgázolt, tudunkra gyorszekérral most történt először ily szerencsétlenség, mit azonban világért sem kell a gyorszekér gyorsaságának tulajdonítani, mert e bajt csupán az okozá, hogy a kérdéses úr siket volt« (1846). »Pesten postaház fog építtetni s végre talán azt is megérjük, hogy például Szatmár megyéből hamarébb Pestre érkezendenek a levelek mint Párisból« (1846). Ó-Budán túl van egy »Radlwirthshaus« nevű hírhedt csárda, a hol sok rablási merénylet fordult már elő (1846). A Szép-utczai csárda nagy komondorai megtámadják a járókelőket. A Csillag-utczában egy férfit meztelenre vetkőztettek a zsványok. A Múzeum mögötti elhagyatott területen már este nincs biztonságban az ember a csavargóktól. (Jellemző adatok az akkori közbiztonság meglehetősen csekély voltára). Az is gyakran megtörténik, hogy a hajóhídon ökörscordát hajtának át s egy-egy eltévedt ökör a gyalogjárón ballag végig a közönség nem csekély ijedelmére. — 1847 febr. 2-án égett le a német színház, a színészek a budai színházba s a Beleznay kertbe szorultak. — Egy úr egy font húst s egy zsemlet vett; a zsemlet felvágta, beletette a font húst s összeszorítván az egészet mellényzsebébe csúsztatta (1847). Á Széchenyi sétateret 1847 május 30-án nyitották meg. — Egy becsületes alföldi hazafi az ideiglenes német színház építését nézve egyszerre tarгонczát ragadott s vagy három óráig hordta a homokot és téglát s munkája után azt mondta: »Igy la, pénzem nincs, de már most legalább elmondhatom, hogy én is tettem valamit nagy Hunyadi Mátyásunk emlékeért.« Senki sem világosította fel tévedéséről (1847). 1846 jul. 15-én nyílt meg a Pest-váci vasút. Ettől kezdve a pestieknek Rákos-Palota a kedves kiránduló helyük, úgy hogy a budai hegyek látogatottsága csökken. — A budai hegyeknek régi magyar nevei, melyeket Döbrentei kutatott fel, hivatalosan visszaállítottak, 1847-ben, jun. 19-én volt a keresztelő ünnepély. — Füredre 1847-ben gyorskocsin lehet menni. Reggel 4-kor indulván, d. u. 2-kor már (!) Kenesén van az ember, honnan a Kisfaludy (melyet 1846 szept. 21-én bocsátottak vízre) néhány

óranegyed alatt Füredre szállítja. Ez a »gyors« közlekedés az oka, hogy Füreden 1847. jul. 10-én már 672 a fürdővendégek száma. — Egy pezsgógyáros két üveg pezsgőt küldött N. I.-nak, hogy ajánlja a Hírharangban. Megitta, de nem ajánlhatja, mert rossz volt (1847). »A nemzeti múzeum előtt sétány is tervezve volt, de ismét elmaradt, pedig mindenestre emelte volna a hely díszét, míg most a por rendkívül alkalmatlankodik azon a téren« (1847) A pesti utczákon kb. 60 lépésnyire vannak egymástól a lámpák, Budán 120 lépésnyire. — A várbeli lejárások rendkívül rosszak s veszedelmesek, különösen télen (1847). A francia forradalom híre nagy izgalmat idézett elő, mindenki rohan bankóit beváltani a bankhivatalba, mely előtt ezerszámra tolong a nép. Különben más-hol is váltanak (1848. márcz. 11). A kávéházakban roppant kelete van az újságoknak. A szenvedélyes politikusok zsebre is vágnak egyet egyet, hogy otthon kényelmesebben olvashassák (1848. márcz. 18.).

Ezeket az apró híreket nem egyszer *hosszabb elmékedések* szakítják meg. N. I. szeret ad vocem beszélni valami dologról kb. a mai vezércikknek hangján. Nemcsak a színi ügyekről ír ilyen hosszabb elmefuttatásokat, hanem más kérdésekről is pl. hogy csak egyet említsek, a két evangélikus egyház egyesülésének lehetőségéről (nem tartja lehetségesnek). *A magyarság és magyarosság érdekében mindig lelkesen szólal fel.*

Hosszabb, *részletesebb tudósításokat* is találunk hírei között. Igen érdekesek pl. az 1838-iki nagy árvízről szóló élénk, novellistára valló tudósításai. Nem is igazí tudósítások ezek, hanem genreszerű nagyrészt humoros leírások. Ilyenek, pl. a husvéthétfői gellérthegyi néptünnepnek, a Szent István-napi ünnepnek, egy pesti vasárnapnak, a kisasszony-napi búcsúsok tömegének élénk, színes leírásai.

A ki a kritika fegyverét olyan gyakran forgatja, mint N. I., annak támadásokra is el kell készülnie. Az éles tollú hírharangozót meg is támadják nem egyszer, de ő mindig megfelel ellenfeleinek. Ha igazuk van, nem késik a helyreigazítással, rectificálással. Ebben a tekintetben is méltó őse a mai riporternek. Ha meg van győződve állításainak igazságáról, megvédi őket. Ezek az apró polemikák is élénkítik az újdonságok rovatát, de nem olyan fontosak, vagy irodalmi értékűek, hogy velük érdemes volna hosszabban foglalkozni. Csak néhány mutatványt közlök belőlük. — Mért nem közli a Pesther Tageblatt a Nemzeti Színház műsorát? — kérdi az Athenaeum. Azért — magyarázza N. I. — mert »a nemzeti színházzal olvasói a gyapjú-, toll- és gubacsraktárakban keveset gondolnak« (1841). E miatt Saphir, a szerkesztő kiméletlen személyeskedéssel ront neki, mire N. I. nyugodt tárgyilagossággal felel s megveti fenyegetéseit. A Pesther Tagblattnak több tévedését igazítja helyre, pl. azt az állítását, hogy a »Budapesti Napló« a Pesti Hírlap »fővárosi újdonságainak« nyomán halad, hisz a Bp.

N. sokkal régibb (1841). Az Ungar mindjárt antisemitizmussal vádolja, mi ellen többször tiltakozik (1844). — A német kollegák sokat kiollóznak újdonságai közül, de azért szidják. Érdekes egy tréfás mondásának körutazása a német lapokban. A mondás ez: »Bizonyos utczában sok bolt be van zárva, mert gazdáik megbuktak; talán jobb lett volna inkább ezen illető gazdákat bezáratni.« Ezt a mondást átvette egy pesti német lap, ebből a Theaterzeitung, onnan egy prágai ujságba, majd a lipcsei Charivariba került s végre visszajutott az előbb említett német lapba (1847). 1841-ben *Kossuthal is polémiába keveredik* a hírlapi cikkek névtelensége miatt.

Nézeteit így foglalja össze: 1. a névtelenség szükséges, ha az illető polgári állásának vagy családjának koczkáztatása nélkül nem léphet fel nyíltan; 2. a névtelen közleményért egyedül a szerkesztő felelős, mert neki ismernie kell a névtelen cikkíró jellemét s a tényt; 3. a vádolt sajtó útján tisztázhatja magát s ha rágalmazták, a szerkesztőtől törvényes úton kérhet elégtételt. — Elítéli tehát a Pesti Hírlap szerkesztőjének eljárását, hogy egy névtelen cikkíróját le akarja leplezni a Hírnök felszólítására. — Kossuth (a P. H. 52. számában) rosszalja N. I. véleményét, de nem czáfolja meg s szemére veti, hogy az angol törvényt nem ismeri. — N. I. köszöni a leczkét, de nem szorult rá, a mint azt egy előbbi cikkében (Jel. 1841. 43. sz.) bebizonyította. Egy francia szerkesztő ujságának egy névtelen cikke miatt párbajt vívott és elesett, az angol szerkesztő is inkább becsukná magát, semhogy feladó legyen. Mindezzel tisztázni akarta véleményét s mellesleg megmutatni, hogy »lapírói »veteránságunk« korántsem tett még bennünket rokkantakká (invalidokká), de nem is hagyott oly újoncságban, hogy némelykor a külföld törvény- vagy történetkönyveibe ne bírnánk pillantani« (53. sz.).

A Szépirodalmi Szemle 1847-ben elítéli az újdonságírást, N. I. természetesen védelmére kel. Igen sok javításnak a környéken és a városban az újdonságírók folytonos felszólalása az oka. Az irodalmi eseményekre is mindig figyelmeztet. Vannak kinövései, de ezért elítélni nem lehet. — Két évvel előbb pláne arról beszéltek, még pedig tekintélyes emberek, hogy a budapesti újdonságok írását egyenesen meg kellene tiltani a lapokban. *Nagy Ignác kezdeményezése t. i. csakhamar utánzásra talált s nemsokára a legtöbb politikai lap, meg divatlap közölt fővárosi újdonságokat körülbelül az ő szellemében.* A szemfülés »újdondászok«,¹ mindent kiszimatoltak és kiírtak, a mi nagyon sok embernek nem tetszett. Hinc illae lacrimae! — A nagy közönség természetesen kapva kapott az újdonságokon s a politikai cikkek mellett ezeket olvasta

¹ Az *újdondász* (Pákh Albert szava) szó eleinte gúnyos elnevezés volt, de később egészen megszokottá lett. N. I. nem szereti s inkább »hírész« vagy »ujdászt« ajánl helyette (1847 aug. 10.).

legnagyobb érdeklődéssel. Nagy Ignác népszerűségét s írói tekintélyét jórészt ezek az újdonságok alapították meg. — Maga így emlékezik meg újdonságírói működéséről a Budapesti Híradó 1847 jun. 29-iki számában: »Rövid idő mulva Budapesten nevezetes találmány ünnepélye fog meg nem tartatni; három hónap mulva ugyanis épen tíz éve leend, hogy a »Fővárosi újdonságok« most nem kis szerepet játszó rovatát a Jelenkorban »Budapesti Napló« cím alatt írni meg- és elkezdtük s három év óta itt folytatjuk. Midőn tehát ezen irodalmi találmány bűnét töredelmes szívvel sajátunknak valljuk, hogy ezért Magyarország történeteinek megírásakor más ártatlan semmi időben ne bűnhődhessék, egyszerűsmind kérjük mindazokat, kiket tíz év alatt szerencsénk vala megkorholni, nevetségessé tenni, vagy talán épen meg is nevetetni, hogy botrányos találmányunk tizedik évfordultakor csekély személynket semmiféle emlékkal vagy kitüntetéssel meglepni ne méltóztassanak, mikép bizonyos helyen nem rég indítványoztatott, mert különben bosszúállásból még tíz évig folytatjuk már eddig is oly sok keserves panaszra és fájdalmas följajdulásokra alkalmul szolgált szerencsétlen mesterségünket«.

Ennyit akartam elmondani N. I. újdonságairól. Czéлом, mint fönnebb is megjegyeztem, nem korkép festése volt, csak ezeknek az újdonságoknak megismertetése s annak bebizonyítása, hogy ezeknek (s a többi lapok újdonsági rovatainak) gondos áttanulmányozása a történet- és irodalomtörténetírónak, ki a mult század negyvenes éveinek történetével foglalkozik, elmulaszthatatlan kötelessége.

IV.

A Színműtár. Nagy Ignác mint fordító.

Nagy Ignác, mint láttuk, mindig élénken érdeklődött a színpad iránt. Első számottevő irodalmi kísérletei színdarabok, a színdarab fordítást is korán megkezdi s a magyar színészet viszonyai-
val is alaposan megismerkedik már írói pályája elején. A Nemzeti Színház megnyitása hatalmas lendületet ad színészetünknek s színműirodalmunknak. A közönség érdeklődése fokozódik mindkettő iránt. Nagy Ignác, mint az aktualitások embere, érzi, hogy idején volna egy vállalat megindítása, mely ezt az érdeklődést kielégítse. sőt fokozza. Ez a vállalat egy füzetekben megjelenő színműgyűjtemény volna, mely eredeti és fordított darabokat közölné. Az eszme nem új, hiszen már 1792—93-ban *A magyar játékszín* is (4 kötete jelent meg) ezt a célt szolgálja. Döbrentei *Külföldi Színjátékai*-ból (Bécs 1821) csak 2 kötet, Schedel Ferencz *Külföldi Színjátékai*-ból (1823) csak 1 kötet jelent meg. 1830-ban Bajza »több tudósokkal« együtt *Külföldi Játékszín* címen próbálkozik megjeles fordítások sorozatos kiadásával, de a vállalat az első kötetnél

tovább nem jut. A magyar tudós társaság *Külföldi Játékszíné* már életrevalóbb s 1833—42-ig 19 kötete jelenik meg. Mindegyik csinos nyolczadrét kötet s egy-egy jeles színmű fordítását tartalmazza (néha több kisebb darabét is). A színművek főleg kiváló írók (Goethe, Schiller, Molière, Voltaire) híres munkái.

1834-ben indítja meg a tudós társaság *Eredeti játékszínét*, melynek 1846-ig 16 kötete lát napvilágot (ebben jelent meg Nagy Ignác Tisztújítása és az Életuntak). A két vállalat azonban nehézkesen halad, egy év alatt rendszeren egy-két kötete jelenik csak meg, sőt néha el is akad, így az Eredeti J. 1838-ban, 1841 és 1842-ben, a Külföldi J. 1837-ben és 1841-ben nem jelenik meg. Szükség volt tehát ezek mellett egy gyorsabban megjelenő és aktuálisabb vállalatra. A Garay, Kunoss, Szigligeti stb. szerkesztette *Magyar történeti színművek* (1836) a 3. kötettel elakad. 1839-ben Egressy, Szigligeti és Fánecs akar egy *Pesti drámafűzér* cz. játékszíni gyűjteményt megindítani, melynek Nagy Ignác is munkatársa lett volna, de a terv csak terv marad »pártoláshiány miatt».¹ Nagy Ignácot nem ijeszti meg a pártolásnak ez az állítólagos hiánya s bizva ügyességében s a szerencséjében hasonló vállalatot tervez az előbbinek bukásával egyidejűleg s két hónap múlva, április végén, meg is jelenik a *Színműtár* első füzete (Victor Hugo: Ruy Blas N. J. fordításában). A füzetek ezután meglehetősen gyorsan követik egymást egészen 1843 végéig, mikor megszűnik a gyűjtemény a 48. füzettel, »lehet azonban, hogy egypár év múlva új elrendezéssel ismét meginduland, ha a mostani politikai látz valamennyire lecsöndesül« — mondja a szerkesztő (Jelenkor, nov. 5.). Reménye, sajnos, nem valósult meg.

A Színműtár 2—4 íves két hasábos negyedréti füzetekben jelent meg. 12 füzet tett egy kötetet. Az I. kötet évszáma 1839—40, a II.-é 1841, a III.-é 1842, a IV.-é 1843. Átlag minden 5 hétben megjelent egy füzet. A négy kötetnek négy, igen jó arczképmelléklete van: Egressy Gáboré, Vörösmarty Mihályé, Kisfaludy Károlyé és Megyeri Károlyé. A négy kötet 56 szindarabot tartalmaz, tehát kb. ugyanannyit, mint a többi ilyenmű gyűjtemények összevéve, ezek közül 18 az eredeti és 38 a fordított. A magyar szerzők közül a következők szerepelnek a Színműtárban: Csató Pál: 1, Gaal József: 4, Kuthy Lajos: 2, Nagy Ignác: 1, Szigligeti Ede: 3, Garay János: 1, Katona József: 1, Vachot Imre: 1, Kovács Pál: 1, Eördegh István: 2, Kovách László: 1 darabbal. Az idegen szerzők közül Schiller, Calderon, Dumas, Hugo Victor, Delavigne, Scribe (8 darabbal), Bulwer, S. Pellico neveivel találkozunk, továbbá sok kevésbé ismert névvel (Bayard, Müllner, Schneider, Toepfer stb.).

Elve a darabok kiválogatásában az volt, hogy csak »színi hatást bizonyított, vagy ígérő« műveket ad. Így a Nemzeti Színházban tetszéssel adott darabokat adja ki, hogy a nagy közön-

¹ Jelenkor. 1839. 16. sz.

ségnek s a vidéki színpadoknak hozzáférhetőbbekké tegye őket (pl. a *Peleskei notáriust*) és lefordíttat, vagy kiad olyanokat, melyektől hatást remél. Ezek közül több színre is kerül utóbb. A darabok néha el vannak látva az előadásra, rendezésre, öltözetre, idegen nevek kiejtésére vonatkozó utasításokkal.

Bánk-bánt is kiadja (második javított kiadás), hogy Katona agg szülőin, kik nem élnek a legjobb anyagi viszonyok közt, valamit segítsen.¹

Szerkesztői ügyességét jellemzi ez a néhány adat: Gutzkow Savage Richard-ját még kéziratban megszerzi, úgy hogy a *magyar fordítás megelőzi az eredeti kiadást*; Scribe Egy pohár víz cz. híres vígjátéka előbb jelenik meg magyar, mint német fordításban; Pyat és Sue Matild-ját 1842. szept. 24-én adják először Párisban, N. I. azonnal lefordíttatja, úgy hogy nov. 19-én már Pesten is színre kerül; Scribe Lánctz-át a párisi előadás után három hó, Dumas Lorenzino-ját négy hó mulva adják Pesten.

A szerkesztő fáradozását meglehetősen siker koronázza, mert a 40 pengő krajczáron árult, csinos, színes borítékú füzetek elég kelendők. Így az első füzetből másfél év mulva már csak 12 példány, a második füzet (Peleskei notárius) 750 példányából két év mulva csak 28 marad (noha az utóbbit vidéken *utána nyomatták és árulták*), Scribe »Egy pohár víz«-ére pedig »annyi megrendelés jött, hogy még a sajtó alól kiszabadulta előtt ért második kiadást«.² Bizonyára voltak azonban olyan füzetek is, melyek a szerkesztő nyakán maradtak, úgy hogy nagy anyagi haszna a vállalatból nem lehetett.

Az erkölcsi siker, az elismerés azonban mindig nyomon kísérte a Színműtárat. Az Athenaeum pl 1841-ben megjegyzi, hogy másfél év óta ez »drámai literaturánknak egyedüli tárháza« s csak a kiadó »bátorságának, állhatatosságának s hazafiúi kintartásának« köszönhető, mert nyereségről szó sem lehet. A Színműtárnak az érdeme, hogy a *Nemzeti Színház hatása elterjed az országban*.

Hogy az eredeti és fordított darabokat hogyan honorálta, nem tudhatjuk. A saját fordításainak nagy részét az akadémia »játékszíni küldöttsége« fogadta el és honorálta. Az így elfogadott fordítások *kéziratai* az akadémia kéziratárába kerültek s bármely szintársulatnak kiadattak lemásolás végett. Lehet, hogy többet ezek közül adott ki.

Itt említem meg, hogy Nagy Ignác az a cz betűt a negyedik füzetből (1839. aug.) kezdve c-vel szedette (a mit ott indokolt is) s azután mindig c-vel írta. A maga nevét is mindig Nagy Ignác-nak írta.³

¹ Jelenkor. 1840. 54. sz.

² Athenaeum. 1841. II. 9.

³ Ezért nem nyombhattak el író társai egy mosolyt, midőn *hoporsóján* a sors tréfájaképen mégis Nagy Ignác-ot olvastak.

A Színműtár mellett egy »*Népi színtárt*« is tervezett,¹ de ebből csak egy füzet jelent meg, a saját *Árgyrus királyfi*ja 1840-ben, melyről később szólunk.

N. I. után mások is megpróbálkoztak színdarab gyűjtemények kiadásával, de sikertelenül. Obernyik Károly és Vahot Imre *Nemzeti Színműtár*at indít 1845-ben, de a 3. füzettel megszűnik a vállalatuk. Horvát Döme Kecskeméten akar kiadni egy *Alföldi Színműtár*at, de csak 1 füzet jelenik meg belőle 1850-ben. 1851-ben újra megpróbálkozik vele *Újabb Színműtár* címen, de 5 füzetnél többet nem tud kiadni belőle.

A jóakarát megvolt bennük is de N. I. ügyessége, türelme és szerkesztői tapintata hiányzott s úgy látszik, a körülmények sem kedveztek nekik.

A Színműtárról mondottak kiegészítéseképpen N. I. fordításairól fogok még röviden szólani. Hogy itt foglalkozom velük, annak egyszerű magyarázata az, hogy legnagyobb részük a Színműtárban jelent meg s hogy általában jellemzik a Színműtár irányát.

N. I. sokszor hangoztatja (már 1835-ben Fáy Andrásához írt levelében is), hogy színügyünk fejlődése *színi hatású darabokat* kíván. Ehhez az elvéhez következetesen hű marad mint színműíró és mint színműfordító egyaránt.

Elő fordításai mindjárt ezt bizonyítják. Hugo Victor *Tudor Máriáját*, ezt az érdekesítően bonyodalmas s kízó lélekrajzokban gazdag romantikus drámát fordítja le (előadják először 1836 jun. 11-én Budán nagy tetszéssel; Pesten 1846 jul. 16-án *Szív és trón* címen, Színműtár II. köt.); Schiller drámái közül pedig éppen *Fiescht* (5 fv.) választja ki (Először: 1836 aug. 27. Budán; 1837 nov. 22-én Pesten; a következő években is adják, Színm. IV.). Hugo Victornak *Ruy Blas*ját (5 fv.) is lefordítja még, mely Tudor Máriánál kevésbé sikerült műve a költőnek, de éppen olyan típikus romantikus dráma, melyben az alakok állandóan titkos ajtókon közlekednek, hatalmas pathosszal beszélnek s kiket nem annyira szabad akaratuk, hanem sokkal inkább az írónak számítása igazgat, (Először: 1845 decz. 29. Pesten. Színm. I.)

Szinte torzszülötte a romantikának Bulwer drámája, melyet *Születésjog* (5 fv.) címen fordít le s mely lelkiismeretfurdalásból, nagylelkűségből, titkokból, orgyilkolásból összegyúrva lázas, nehéz álmhoz hasonlít. (Színm. II.)

Silvio Pellico *Morus Tamása* (5 fv. Tommaso Moro) valószínű oázis az eddig említettek között nemes, de passiv hősével, egyszerűen szép dictionjával. A drámai élet kevés benne, szinte csodálnunk kell, hogy a fordító hatást várt tőle a színpadon. (Színm. II.)

Drámafordításainak sorát a lengyel Slovaczky *Mazeppája* (dr. 5 fv. Drake után németből; először 1847 decz. 13.) és Hebbel

¹ Figyelmező. 1840. I. 26.

Mária Magdolnája (szomorújáték 3 fv., először 1848 aug. 15.) zárja be. Az utóbbiak már nem jelenhettek meg a Színműtárban, a Nemzeti Színház kéziratтарыában vannak.

Mint vígjátékíró nagyobb kedvét találta a vígjátékok fordításában. Az akkori német és francia vígjátékok közül azokat válogatta ki, melyek a közönség ízlésének megfeleltek. Így lefordította Toepfer Károly *Falusi egyszerűségét* (Die Einfalt vom Lande — 4 fv.), a helyet s neveket magyarosítva. Üres dolog képtelen alakokkal, de jól játszva mulatságos lehetett, mert 1839 máj. 6-tól kezdve a következő években is többször adták (Színm. III.). Toepfertől még egy kis egyfelvonásos darabot fordít le *Hagyjátok olvasnom* címen. Ezt is »magyarítja« még egyes vonatkozásaiban is, a mi kedvessé teszi előttünk a kis bolondságot. A lapok pl., melyeknek olvasásában a derék háziurat folyton megzavarják, az egykorú magyar lapok: a Jelenkor, Regéző, Athenaeum, Honművész, Társalkodó, Figyelmező stb. A végén pedig, mikor megmenekül a sok vendégtől a Jelenkor »Budapesti Naplójából« (tudjuk, hogy N. I. írta) ezt olvassa: »nemzeti színpadunkon egymást váltják az új eredeti darabok.« Ügyes szatirikus pointe abban az időben, mikor mindig az eredeti darabok elhanyagolásával vádolják a színházat. (Először: 1839 szept. 6.; a köv. években is többször. Színm. III.) Schneider L. 4 felvonásos vígjátéka *Az íkrek* méltó párja ezeknek, Plautus Menaechmi-jének távoli rokona, tele bolondos helyzetekkel, de meglehetősen sok humorral is, a mi ezt a kis komédiát Toepfer vígjátékai fölé emeli. (Először 1840 máj. 4. Színm. utolsó füzet.) Ezekon kívül még két német vígjátékot fordított. Egyik Amália, szász hercegnő 4 fvonásos darabja *A növendék*: gyengén motivált, primitív, de elég kedves dolog (először és utóljára 1839 jul. 15. Színm. I.), a másik Lotz *Véletlen találkozás* (cz. 1 felvonásos vígjátéka).¹

A francia vígjátékok közül Scribe-nek két darabját fordította le. Egyik a híres *Egy pohár víz* (Le verre d'eau 5 fv.), mely a Nemzeti Színház kasszadarabjává lett. 1841 máj. 10-én adták először Bolingbroke szerepében Egressy Gáborral s Marlborough hercegnő szerepében Laborfalvi Rózával s ettől kezdve állandóan műsoron van. A sajtó sokallja a dolgot, így pl. az Athenaeum nemsokára azt mondja, hogy »talán meg is lehetne már egy kissé pihenni e sok pohár vízzel«, de azért folytonosan adják a következő években is. (Színm. II.) Scribe másik darabja, melyet Vajda Péterrel együtt fordít le, *A láncz* (Une Chainé, 5 fv.). 1842 márcz. 5-től kezdve ezt is többször adják. (Színm. III.) Még két akkor rendkívül kedvelt vígjátékot fordít le: Az egyik Bayard és Theaulon: *Agg színész és leánya* (Le père de la debutante, 5 fv.), melynek tárgya egy vén színész szemtelen és ravasz cselszövénye, melylyel leányát színpadra és szerződéshez juttatja. A fordítás

¹ A N. Színház kéziratтарыában.

ügyes magyaritás, sok aktualis czélzással a Nemzeti Színház viszonyaira. Both német átdolgozásából van fordítva (Szinm. IV.) Igen sokszor adták, de Fánccsy fordításában. A másik Bayard és Vanderburgh *A párisi naplopó* cz. 2 felvonásos vígjátéka Dunkel után németből. Inkább színmű, melyet kedves humorral rajzolt főalakja miatt kedveltek s 1837 óta játszottak a Nemzetiben Szigligeti fordításában. N. I. fordítása 1839 ápr. 30-án került színre. (Szinm. IV.)

Arra a kérdésre, hogy N. I. hogyan fordít, igen röviden megfelelhetünk. Hüen fordít, sokszor szolgálilag és magyartalanul [pl. *Fiasco* III. 4. *Fiasco*: Krauskopf und zehn Teufel! wie kommst du zu diesem Brief?: Göndörfő s tíz ördög! mint jövel e levélhez? III. 10. *Unser Sinne sind nur die Grundsuppe unsrer innern Republik*: érzékeink csak alaplevese belső köztársaságunknak. IV. 14 *Unser Leben rinnt dann melodisch wie die flötende Quelle zum Schöpfer*: Életünk a leggyönyörűbb összhangban folyand akkor, miként fuvolázó forrás, teremtőjéhez stb.]. A gyors munka néha apróbb felszínességekre vezet. [Pl. *Le verre d'eau* IV. 8. *Bolingsbroke*: Ce qui ne m'empêche pas de vous en savoir le même gré! d'autant qu'il est homme a profiter de cette faveur... Az engem épen nem zavar meg! Azonban, ő oly eszes férfi, hogy bizonyosan jól fogja ezen alkalmat használni. — (*La reine*: Qu'avez-vous donc duchesse? —) *La duchesse*: Ce que j'ai... ce que j'ai... quoi! Votre Majesté... il sera possible...: Azt tartom... úgy vélem... hogy felséged... stb.] Egyetlen műfordítása a Bulwer Születésjoga, melynek jó része jambusban van fordítva elég költői nyelven.

Általában véve közepes, becsületes, napi használatra készült fordítások.

DR. SZINNYEI FERENCZ.

